

HOW CEAUȘESCU BECAME "THE BIG BROTHER" OF JEAN BEDEL BOKASSA. THE COOPERATION BETWEEN ROMANIA AND CENTRAL AFRICAN REPUBLIC IN 1972

Bogdan Iulian Ranteș

PhD

Abstract: This approach aims to analyze the evolution of bilateral relations between Romania and the Republic of Central Africa in 1972 and the main events that led to the establishment of friendly relations of the two presidents. The most important moments in the history of relations between the two countries in 1972 were the official state visit of Nicolae Ceausescu in the African state from March and the visit to Romania of a delegation from Central African single party, MESAN (Mouvement d' social evolution l' Afrique noire), who was held in July. Thus, during Ceausescu's visit were signed the main documents that set forth the economic and cultural cooperation between the two countries. Also will present several painful events and dialogues that have approached the two dictators. During this visit it appeared the phrase "big brother" present in the title. This is the wording that Bokassa was addressed to Ceausescu at the beginning of several events where the two had to making speeches, wanting to show their admiration for the Romanian ruler. Instead, visit of MESAN representatives in Romania was actually a covert visit of the African state Interior Minister, Jean Luis Psimhis, employed as a simple member of the delegation. Its purpose was to request his Romanian counterpart material support to equip police and troops who provided security of the president Bokassa and requesting Romanian experts to train them. Negotiations between the two sides continued during a visit of Romanian Interior Ministry, Ion Stănescu in Central Africa. There was signed an agreement that established the cooperation between the two ministries. The two events in 1972 were essential in the development of bilateral relations between the two countries

Keywords: state visit, diplomatic relations, economic relations, Romanian Interior Ministry, Central African Interior Ministry

Republica Africa Centrală este o fostă colonie franceză situată în partea centrală a continentului african, care și-a obținut independența la 13 august 1960. Relațiile bilaterale dintre această stat și România au început în anul 1968, la conducerea lor aflându-se Jean Bedel Bokassa respectiv Nicolae Ceaușescu. Până în 1972 între cele două state au avut loc mai multe evenimente, cel mai important fiind vizita lui Bokassa în România din anul 1970. În timpul acestuia între cei doi președinți s-a legat o strânsă prietenie, dictatorul african fiind un mare admirator al lui Ceaușescu. Tot atunci au fost făcuți și primii pași în cooperarea româno-afrikană, fiind semnate primele acorduri și înțelegeri.¹

Ulterior, relațiile dintre cele două țări au continuat pe un trend ascendent, punctul culminant fiind atins în anul 1972.

---

¹ Pentru mai multe informații despre începutul relațiilor bilaterale dintre cele două state a se vedea Bogdan Iulian Ranteș, *Considerations about the beginnings of bilateral relations between Romania and Central African Republic from 1968 to 1970*, în Iulian Boldea (coord.), *Debates on globalization. Approaching national identity through intercultural dialogue - Section History and cultural mentalities*, „Arhipelag XXI” Press, Târgu-Mureș, 2015, p. 566-578.

Acesta a fost extrem de încărcat în evenimente în ceea ce privește relațiile româno-centrafricane, totul culminând cu vizita întreprinsă de conducătorul român Nicolae Ceaușescu în Republica Africa Centrală de la jumătatea lunii martie.

Prima etapă a relațiilor dintre cele două state au avut loc la începutul lunii februarie, atunci când o delegație a statului african, condusă de ministrul afacerilor externe Joseph Potolot, a vizitat România. Scopul vizitei acestei delegații era acela de a participa la cea de-a doua sesiune a comisiei mixte de cooperare economică și tehnică dintre cele două țări, care a început în data de 2 februarie². Lucrările sesiunii s-au încheiat pe 6 februarie, iar pe 4 februarie conducătorul delegației centrafricane a fost primit de Nicolae Ceaușescu. În cadrul convorbirii care a avut loc cu această ocazie au fost abordate mai multe teme de discuție, cea mai importantă fiind stadiul și evoluția relațiilor dintre cele două state³. În alocuțiunile rostite conducătorii celor două delegații și-au exprimat satisfacția pentru rezultatele negocierilor din timpul acestei sesiuni⁴. Lucrările sesiunii s-au terminat în data de 5 februarie, atunci fiind semnat și un protocol care conținea înțelegerile la care s-a ajuns în urma negocierilor. În acest document se prevedeau câteva măsuri care urmau să fie aplicate în vederea dezvoltării relațiilor economice dintre cele două state. Cele mai importante domenii în care urmau să se aplice prevederile protocolului erau: minier și geologic, metalurgic, energetic, industria lemnului sau agricultura⁵. Tot atunci a fost semnat și un Program de schimburi culturale și științifice între guvernele celor două state între anii 1972-1973. Acesta avea cinci capitole și 32 de articole și prevedea printre altele acordarea de către statul român a unor burse de studiu studenților centrafricani, trimiterea unor specialiști români din domeniile sănătate și știință în Republica Africa Centrală, cooperarea în domeniul artei și culturii, sportului și radio-televiziunii.⁶ Înainte de plecarea din țara noastră, conducătorul delegației Republicii Africa Centrală, Joseph Potolot, a oferit un scurt interviu revistei *Lumea*, publicat în numărul din 10 februarie al acesteia. Prima întrebare a reporterului s-a referit la rezultatele sesiunii, oficialul centrafrican prezentând pe scurt conținutul documentelor semnate. În finalul răspunsului acesta a afirmat că: „*Ne exprimăm, deci, satisfacția în legătură cu acordurile semnate și suntem convinși că relațiile dintre cele două țări vor cunoaște în curând o nouă etapă. După cum știți, cooperarea româno-centrafricană a demarat efectiv acum aproape doi ani, atunci când președintele nostru Jean Bedel Bokassa a vizitat țara dumneavoastră, prilej cu care l-a invitat pe președintele României să viziteze Republica Africa Centrală*”⁷. A doua întrebare a reporterului român s-a referit la definirea de către ministrul centrafrican a direcțiilor politicii externe a statului său. Despre acest lucru, oficialul susținea că: „*Ne preocupă toate marile probleme, politice și economice, ale continentului african, cum sunt cele ale dezvoltării și valorificării propriilor resurse, lupta împotriva colonialismului și imperialismului, asigurarea păcii pe continentul nostru. În același timp, Republica Africa Centrală înțelege să colaboreze deschis cu toate țările lumii, indiferent de regimul lor social-politic pentru a crea un climat trainic de pace și cooperare*”⁸.

1. Vizita lui Nicolae Ceaușescu în Republica Africa Centrală

²*România Liberă*, an XXX, nr. 8483, 2 februarie 1972, p. 5

³*Ibidem*, nr. 8486, 5 februarie 1972, p. 1

⁴*Ibidem*, nr. 8487, 6 februarie 1972, p. 5

⁵ Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale, Direcția Import-Export, dosar nr. 77/ 1972-1973, ff. 6-14.

⁶ ANIC, Fond Institutul Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea, dosar nr. 34/1972, ff. 9-14

⁷*Lumea*, nr. 7 (433), 10 februarie 1972, p. 2

⁸*Ibidem*

Cel mai important eveniment al anului 1972 din cadrul relațiilor româno-centrafricane a fost vizita efectuată de către Nicolae Ceaușescu în Republica Africa Centrală, din perioada 16-19 martie. Aceasta a făcut parte dintr-un turneu care a urmărit realizarea unor vizite în mai multe state africane, desfășurat în perioada 11 martie-9 aprilie. Pe lângă Africa Centrală, Ceaușescu s-a mai deplasat în Algeria, Zair, R.P. Congo, Zambia, Sudan sau Egipt.

Vizita în țara lui Bokassa a fost precedată de câteva articole propagandistice despre evoluția statului din inima Africii, cum mai era numit, apărut în presa română. Astfel în numărul din 2 martie 1972 al ziarului *România Liberă* a apărut un articol nesemnlat intitulat *Ritmuri noi în Republica Africa Centrală*⁹. Aici era prezentat un scurt istoric al acestei țări precum și nivelul dezvoltării economice la care ajunsese după 12 ani de independență. În numărul din 9 martie al aceluiași cotidian a apărut o nouă informare despre vizitele care urmau să fie efectuate de Ceaușescu în mai multe state din Africa, prezentând informații mai mult geografice despre aceste țări, precum suprafața, bogățiile subsolului, principalele orașe etc.¹⁰.

Turneul african a început în data de 11 martie, primul stat vizitat fiind Algeria. Delegația română a stat acolo până în 16 martie, atunci când s-a îndreptat spre Republica Africa Centrală, la bordul unui avion privat. În acest stat, vizita a fost pregătită minuțios, președintele român fiind primit într-o manieră triumfală. Acest lucru a fost posibil deoarece Ceaușescu a fost primul președinte al unui stat european care a vizitat Republica Centrafricană. După primirea solemnă de care a avut parte, cuplul prezidențial român s-a deplasat la reședința unde urmau să locuiască pe parcursul șederii lor. În acest timp ziaristii din cadrul delegației române au cules mai multe declarații unor lideri politici centrafricani, acestea nefiind altceva decât niște simple laude adresate conducătorului român. În aceeași seară, președintele Bokassa și soția sa au oferit o recepție oficială în onoarea soților Ceaușescu. La acest eveniment au mai fost prezenți toți membrii delegației române dar și mai mulți lideri politici ai statului african. Conform memoriilor lui Ovidiu Popoescu, fost diplomat și membru al delegației române care a efectuat acea vizită, la ceremonie au participat aproximativ o mie de oameni. Autorul mai menționează și apariția unor situații jenante cauzate de cuplul prezidențial român, dar care nu sunt verificate cu alte surse și nu pot fi credibile 100%. Astfel, se afirmă faptul că ceremonia era programată să dureze până la orele douăsprezece noaptea însă cuplul prezidențial român s-a ridicat la ora zece și s-a dus la culcare. Imediat, cei doi au fost urmați de întreaga delegație română. O altă situație penibilă a apărut atunci când Elena Ceaușescu a fost deranjată că fetele din grupurile folclorice care întrețineau atmosfera la festivitate nu purtau sutiene, cerând ca asemenea lucru să nu se mai repete.¹¹

Ziua de 17 martie a fost una extrem de încărcată pentru delegația română. Astfel, din *Jurnalul Călătoriei în Țările Africii* a președintelui Ceaușescu și a soției sale aflăm că la primele ore ale dimineții au avut loc convorbirile oficiale dintre cei doi președinți. În același timp, Elena Ceaușescu a vizitat liceul Marie-Jean Cotton, unde a urmărit o oră practică de științe naturale și o lecție de literatură universală. De asemenea, ea a mai vizitat și Grădinița de copii a Oficiului centrafrican pentru securitatea socială, unde copiii africani au prezentat un program artistic¹².

Referitor la convorbirile oficiale, acestea s-au desfășurat între orele 9.30 și 10.00 la Palatul prezidențial. Pe lângă cei doi conducători, la acest eveniment au mai fost prezente mai multe oficialități ale celor două state. În cadrul discuției au fost abordate mai mult probleme de natură economică care mai fuseseră dezbătute și în timpul vizitei lui Bokassa în România din 1970.

⁹*România Liberă*, an XXX, nr. 8508, 2 martie 1972, p. 5

¹⁰*România Liberă*, an XXX, nr. 8513, 8 martie 1972, p. 6

¹¹ Dr. Ovidiu Popoescu, *Diplomat pe trei continente*, Editura România în Lume, București, 2007, p.180

¹² ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 165/1972, f. 8

Astfel, au fost readuse în prim-plan teme precum explorarea în comun a unor zone în care experții români găsiseră zăcăminte de cupru și de fier, construirea unei căi ferate care să lege capitala Bangui de granițele cu Gabonul, Camerunul și Sudanul. De asemenea, s-a mai stabilit înființarea unor societăți mixte în mai multe domenii. O amuzantă contradicție între cei doi președinți a apărut în momentul în care Ceaușescu i-a propus omologului său construirea unei topitorii de fontă și o mică oțelărie. Liderul român era de părere că aceasta ar trebui să aparțină în întregime statului centrafrican. Conform stenogramei oficiale a discuțiilor Bokassa a luat cuvântul afirmând „*Să fie românească*”. Ceaușescu l-a contrazis imediat spunând că „*Nu, să fie centrafricană*”¹³. Ulterior au căzut de-acord ca societatea care se va ocupa de realizarea acestui obiectiv să fie una mixtă. De asemenea cei doi lideri au mai fost de părere că aceste probleme nu sunt de competența lor și că cel mai indicat ar fi ca de ele să se ocupe miniștrii de specialitate. În timpul discuțiilor, Ceaușescu a mai subliniat faptul că toate negocierile și înțelegerile dintre cele două state trebuie să se facă pe picior de egalitate. Convorbirile s-au încheiat odată cu prezentarea de către Bokassa a unor mostre de diamante, cei doi conducători înțelegându-se verbal să înființeze o societate mixtă și în acest domeniu¹⁴.

După această întrevvedere, cei doi președinți s-au deplasat în orașul Bobangui, situat la aproximativ 80 km de capitală, acolo unde Nicolae Ceaușescu a depus o coroană de flori la mormântul eroului luptei pentru independența statului centrafrican, Barthelemy Boganda¹⁵. Referitor la acest eveniment, ziarul Scânteia îl prezenta în același stil pompos, la fel cum făcuse și cu alte evenimente, încercând să inducă senzația de măreție și maximă importanța a acelui moment. Astfel, în paginile acestui cotidian se menționa că: „*De la plecarea din capitala centrafricană și până la Bobangui coloana a fost întâmpinată sărbătorește. Cei doi șefi de stat au fost aclamați și ovaționați de mii de oameni care, fluturând stegulețe și ramuri de palmier, își exprimau bucuria de a putea saluta pe cei doi președinți. Pe traseu seaflau muncitori aparținând Oficiului național al pădurilor, oameni ai muncii și specialiști de la centrul pilor forestier, sute și sute de tineri muncitori de pe plantații*”¹⁶. Cu alte cuvinte, ziaristul dorea să evidențieze faptul că întreaga populație din Republica Africa Centrală venise să îl vadă și să îl aclame pe Ceaușescu în timpul acestei vizite.

La întoarcerea în capitală, cei doi șefi de stat au vizitat Universitatea Jean Bedel Bokassa, prima universitate din zona centrală a Africii construită cu mijloace proprii. Această vizită a fost prezentată amănunțit într-un amplu reportaj publicat în ziarul Scânteia. După ce au fost prezentate locurile din Universitate pe unde a trecut cuplul prezidențial român, reporterul, care nu și-a publicat numele, a pus accentul pe materialele pentru studiu cu care era dotată aceasta, majoritatea fiind de proveniență românească, după cum era relatat: „*Vizita începe la centrul de lectură. Aici a fost amenajată o sală specială împodobită cu steaguri românești și cu portretul tovarășului Nicolae Ceaușescu. Toate volumele aflate aici - literatură socială, economică, științifică - sunt donate de Universitatea din București. Se trece la vizitarea unui laborator, unde au fost instalate provizoriu o serie de aparate și utilaje destinate viitoarei facultăți de medicină și folosite în prezent pentru cercetări biologice, precum și instrumentarul complet necesar unei clinici universitare. Toate sunt de fabricație românească și ele constituie, de asemenea, un dar din partea României socialiste*”¹⁷.

¹³ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 17/1972, f. 10

¹⁴ *Ibidem*, f. 14

¹⁵ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 165/1972, f. 9

¹⁶ *Scânteia*, an XLI, nr. 9091, 18 martie 1972, p. 1-3

¹⁷ *Ibidem*

În aceeași zi au existat discuții și între câțiva miniștrii din delegația română cu omologii lor centrafricani. Astfel, între miniștrii de externe ai celor două state a avut loc o întâlnire de lucru, în urma căreia a fost semnat un acord pentru desființarea vizelor de intrare în cele două țări pentru cetățenii acestora. O altă întâlnire a avut loc la ministerele economice. Acolo, Ion Pășan, vicepreședintele Consiliului de Miniștri și ministrul comerțului exterior a avut o întâlnire cu Ange Patasse, ministru de stat la Președinția Republicii. Convorbiri oficiale au avut loc și la nivel de partid, între Ștefan Andrei, care atunci ocupa funcția de prim-adjunct al șefului secției internaționale al CC al PCR și Elisabeth Domitien, vicepreședintă a M.E.S.A.N.¹⁸.

În seara zilei de 17 martie 1972, a avut loc o recepție oferită de conducătorul român în cinstea lui Bokassa. Acest eveniment s-a desfășurat la Hotelul Safari, iar la sfârșit cei doi președinți au rostit toasturi în care au vorbit despre cooperarea dintre cele două state și diferite probleme internaționale.

Ziua finală a vizitei conducătorului român în Republica Africa Centrală a fost la fel de încărcată. La primele ore ale dimineții, cuplul prezidențial român a vizitat Direcția centrală a serviciilor tehnice de fabricație, un complex de stat al industriei ușoare care cuprindea ateliere de țesut, de tricotat, de confecții, articole de mobilă, obiecte de artizanat și un atelier de construcții mecanice¹⁹. După aceea, Elena Ceaușescu a vizitat Muzeul *Barthelemy Boganda* din Bangui. Ultima vizită a cuplului prezidențial român a fost la Atelierul central de șlefuire șităiere a diamantelor. Despre acest eveniment nu a fost publicată nicio informație în presa română, fiind însă menționat în Jurnalul de Călătorie în Țările Africii²⁰. Informații despre această vizită sunt prezentate și de fostul diplomat dr. Ovidiu Popescu, care a făcut parte din delegația română, în memoriile sale intitulate *Diplomat pe trei continente*. Acesta afirmă că Elena Ceaușescu a fost foarte interesată de acele diamante, iar ca un amănunt interesant mai precizează că acolo lucra și un evreu de origine română care le-a explicat celor doi pe înțelesul lor cum se șlefuiuau diamantele.²¹ Înainte de încheierea vizitei a fost semnată Declarația Comună româno-centrafricană, iar apoi Protocolul privind colaborarea economică dintre Republica Socialistă România și Republica Africa Centrală în domeniile minier, al geologiei, metalurgiei, agriculturii, transportului și comerțului. În Declarația Comună a fost realizată o retrospectivă a celor trei zile în care delegația română condusă de Nicolae Ceaușescu s-a aflat pe teritoriul Republicii Africa Centrală. Au fost abordate atât evoluția relațiilor dintre cele două părți cât și exprimarea unui punct de vedere comun față de dactele noastre mai multe evenimente desfășurate la nivel internațional²². Un amplu reportaj despre vizita lui Ceaușescu în Republica Africa Centrală a fost publicat și în numărul din 23 martie 1972 al revistei *Lumea*, sub semnătura lui Dumitru Constantin²³.

La ora locală 15.00 delegația română în frunte cu Nicolae Ceaușescu a părăsit Republica Africa Centrală la bordul aeronavei prezidențiale. Înainte de plecare oaspeții români au fost decorați și apoi conduși de foarte mulți oficiali centrafricani inclusiv de președintele Jean Bedel Bokassa. Episodul acordării reciproce de decorații este povestit de același Ovidiu Popescu în memoriile sale. El menționează că acestea au fost acordate tuturor membrilor delegațiilor, fapt care a deranjat-o extrem de mult pe Elena Ceaușescu. Din acel moment s-a stabilit ca numai

¹⁸Prietenie, colaborare, solidaritate: vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al PCR, președintele Consiliului de Stat al RSR în unele țări africane, București, Editura politică, 1972, p. 180

¹⁹ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 165/1972, f. 9. Pentru prezentarea detaliată a acestei vizite a se vedea *Scânteia*, an XLI, nr. 9092, 19 martie 1972, p. 2

²⁰*Ibidem*, f. 10

²¹ Dr. Ovidiu Popescu, *op. cit.*, p. 179

²²*Scânteia*, an XLI, nr. 9092, 19 martie 1972, pp. 1-2

²³ Dumitru Constantin, *Cooperare rodnică româno-centrafricană*, în *Lumea*, nr. 13 (439), 23 martie 1972, pp.2-3

președinții să se decoreze, plus „tovarășă”.²⁴ Deși nu sunt probate, tindem să dăm crezare acestor informații deoarece majoritatea informațiilor publicate de autor referitoare la această vizită sunt în concordanță cu documentele oficiale.

2. Vizita sub acoperire în România a ministrului centrafrican de Interne

Relațiile româno-centrafricane au continuat în anul 1972 cu vizita în țara noastră a unei delegații a Mișcării Evoluției Sociale din Africa Neagră, partidul unic al statului african, condusă de vicepreședintele acestuia, Elisabeth Domitien, și care s-a desfășurat în perioada 6-15 iulie 1972. În timpul șederii în România oaspeții au vizitat mai multe obiective socio-culturale și economice din București dar și din județele Argeș, Brașov și Constanța. De asemenea centrafricanii au purtat discuții cu reprezentanți ai PCR la sediul Comitetului Central, iar conducătoarea delegației a vizitat și Consiliul Național al Femeilor, unde s-a întâlnit cu Suzana Gâdea²⁵. În programul vizitei au mai fost bifate și două întâlniri cu liderul român, Nicolae Ceaușescu, în ziua de 8 respectiv 14 iulie. Conform stenogramei discuțiilor din cele două zile, din partea statului african nu a luat cuvântul șefa delegației cum era normal, ci Jean Louis Psimhis, membru al Birolului Politic și Ministru de Interne al țării sale. La începutul convorbirii din 8 iulie cele două părți au analizat stadiul în care se afla cooperarea dintre cele două state. Despre acest lucru delegatul statului african afirma că: „*De la vizita oficială pe care președintele Bokassa a efectuat-o în România și după vizita pe care Excelența Voastră ne-a făcut onoarea să o efectueze la Bangui, cooperarea dintre Republica Socialistă România și Republica Africa Centrală a cunoscut o mare dezvoltare. Astfirl, mai multe misiuni românești au venit la Bangui în cadrul universității, în domeniul minelor, comerțului, agriculturii și altele*”.²⁶

În discursul său, Nicolae Ceaușescu a amintit și el de vizita efectuată în statul african și de roadele cooperării dintre cele două state. Ulterior, conducătorul român a adus în discuție organizarea Partidului Comunist Român, care urma să le fie prezentată pe larg oaspeților centrafricani în zilele ulterioare. Psimhis i-a mulțumit lui Ceaușescu pentru această oportunitate afirmând că: „*Suntem mulțumiți că ne dați prilejul de a cunoaște, prin intermediul contactelor pe care le vom avea, modul de funcționare a partidului și serviciilor statului. De asemenea, pentru a vedea la fața locului realizările partidului și poporului român. Suntem cu atât mai sensibili, domnule președinte, cu cât aceasta constituie o încredere absolută și vom face tot posibilul să merităm această încredere*”.²⁷

În a doua rundă a discuțiilor, din data de 14 iulie, Ceaușescu a prezentat pe larg situația economică, politică și educațională a țării noastre, accentuând rolul jucat de PCR în evoluția acestora. În schimb, reprezentantul centrafrican, a ținut să-i mulțumească președintelui român pentru acea vizită. Ulterior, acesta a radiografiat situația economică a țării sale, menționând mai ales dificultățile cu care aceasta s-a confruntat încă de la obținerea independenței. La finalul întâlnirii cei doi au reluat tema cooperării dintre statele lor, concluzionând că există șanse ca aceasta să fie îmbunătățită pe viitor²⁸.

După convorbiri Nicolae Ceaușescu a oferit un cocktail în cinstea delegației Mișcării Evoluției Sociale a Africii Negre din Republica Africa Centrală (prescurtat MESAN), la care au participat, pe lângă cele două delegații, mai mulți membri de vază ai PCR și miniștri, dar și

²⁴ Dr. Ovidiu Popescu, *op. cit.*, p. 180.

²⁵ ANIC, Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosar nr. 67/1972, f. 19.

²⁶ *Ibidem*, f. 3

²⁷ *Ibidem*, f. 6

²⁸ *Ibidem*, ff. 7-15

ambasadorul Republicii Africa Centrală acreditat la București, Alberto Sato²⁹. O zi mai târziu, delegația centrafricană a oferit o recepție la Ambasada acestui stat de la București, la care au participat mai multe figuri marcante ale CC al PCR.

Conform unor documente descoperite în arhiva CNSAS această vizită nu a fost decât un paravan pentru a masca vizita ministrului de externe al Republicii Africa Centrală în România, care figura ca simplu membru al delegației MESAN.

Înainte de începutul vizitei acesta a avut o convorbire cu ambasadorul român de la Bangui, Gheorghe Popescu, în care îi solicita o întrevvedere cu omologul său român Ion Stănescu. În cadrul acesteia, demnitarul centrafrican urma să ridice mai multe probleme referitoare la colaborarea dintre cele două state la nivelul ministerelor de interne, la solicitarea președintelui Bokassa. Conform unei telegrame redactate de Gheorghe Popescu, ministrul african dorea să-i solicite celui român ajutorul în rezolvarea a trei probleme importante în viziunea sa. Prima dintre acestea se referea la dotarea trupelor mai centrafrican cu arme și materiale din România. Celelalte două solicitări se refereau la trimiterea unor consilieri români, unul pentru ministru și mai mulți pentru reorganizarea școlii de poliție din Bangui, deoarece se considera că metodele de poliție franceză nu mai corespundeau în care se afla atunci Republica Africa Centrală. O altă solicitare, secundară de data aceasta, făcea referire la trimiterea unor cadre spre a fi formate în România, contracost.

În finalul telegramei, ambasadorul Gheorghe Popescu făcea și câteva recomandări Ministerului de Interne român. În acest sens, el afirma că: „*Data fiind importanța politică a problemelor ridicate de Psimhis- aria largă de cooperare economică cu R.A.C., credem că e necesar să ne fixăm un punct de vedere favorabil față de cererile președintelui Bokassa. Ținând seama de numărul mare de cetățeni români care vor lucra în R.A.C., se vor pune probleme de securitate complexe care vor trebui rezolvate în colaborare cu organele de poliție și securitate ale RAC. De aceea consider că cererile guvernului RAC, de asistență în acest domeniu, vin într-un moment potrivit.*”³⁰

Conform unui raport al MAI, ministrul Psimhis a avut un program diferit față de restul delegației MESAN. Astfel, oficialul centrafrican a avut mai multe discuții cu Ion Stănescu, ministrul român al Afacerilor Interne, și cu alți oficiali din cadrul ministerului. De asemenea, oficialul centrafrican a vizitat mai multe structuri de miliție și securitate din județele Brașov, Argeș și Constanța. În raport se menționa faptul că Psimhis a rămas impresionat de o expoziție cu obiecte confecționate de deținuți, care fusese organizată la penitenciarul din Pitești. Ulterior, acesta a solicitat ca întreaga delegație MESAN să viziteze expoziția, susținând că dorea să propună guvernului său introducerea muncii obligatorii a deținuților.³¹

Această vizită a fost privită cu foarte mare interes de către președintele Bokassa, ținând cont de faptul că la scurt timp de la întoarcerea delegației MESAN din România a convocat Consiliul de Miniștri special pentru a asculta raportul realizat de ministrul Psimhis despre acea vizită.³²

Pe durata vizitei partea română a propus și un protocol de cooperare între Ministerele de Interne ale celor două state. Conform unui proiect aflat în Arhivele CNSAS acesta avea 15 articole și prevedea printre altele trimiterea unor specialiști și instructori români pentru

²⁹*Scântea*, an XLI, nr. 9209, 15 iulie 1972, p. 1 și 7

³⁰Arhiva CNSAS, Fond Documentar, dosar nr. D 013134, vol. 17, f. 3-4

³¹*Ibidem*, ff. 53-58

³²*Ibidem*, ff. 64-65

consilierea structurilor MAI centrafrican sau primirea la specializare, anual, a unor cadre din poliția și securitatea statului african.³³

3. Vizita sub acoperire a ministrului român al Afacerilor Interne în Republica Africa Centrală

La sfârșitul lunii noiembrie a aceluiași an a venit rândul ministrului român de interne, Ion Stănescu să efectueze o vizită sub acoperire în Republica Africa Centrală. Oficial acesta a fost desemnat reprezentantul României la festivitățile organizate cu ocazia sărbătoririi zilei naționale a statului african din data de 1 decembrie 1972. Neoficial, scopul său și al autorităților centrafricane a fost continuarea discuțiilor cu omologul său începute la București în luna iulie.³⁴

Pe durata vizitei, desfășurată în perioada 29 noiembrie- 5 decembrie, Stănescu s-a bucurat de o maximă atenție din partea autorităților centrafricane, la toate evenimentele la care a fost prezent fiind poziționat în prim-plan, alături de cei mai proeminenți lideri ai statului african în frunte cu președintele Bokassa. Conform relatărilor ministrului român de interne cel mai important moment al vizitei a fost gala festivă din seara zile de 1 decembrie. Acolo oficialul român a fost așezat la masa de onoare alături de cuplul prezidențial centrafrican, președintele Coastei de Fildeș, Felix Houphouët-Boigny, aflat în vizită oficială în RAC, și de reprezentantul Secretarului General al ONU.³⁵

Programul delegației române în Republica Africa Centrală a fost împărțit în două. Pe de-o parte a fost cadrul oficial reprezentat de participarea la evenimentele organizate cu ocazia sărbătoririi zilei naționale. De asemenea, oficialii români au vizitat mai multe obiective de pe teritoriul statului african cel mai importante fiind la Institutul de culturi tropicale, la o fabrică de prelucrare a diamantelor și în mai multe cartiere din capitala Bangui.³⁶ În paralel cu aceste evenimente Ion Stănescu a purtat mai multe runde de discuții cu omologul său centrafrican, Psimhis, precum și cu alți oficiali din cadrul Ministerului de Interne din Republica Africa Centrală, cum ar fi directorul general al poliției, directorul serviciului de poliție judiciară și comisarul principal al orașului Bangui. În cadrul acestora oficialul român a prezentat mai multe aparate de tehnică operativă produse în RSR, constând în mijloace de comunicare, înregistrare și ascultare, oficialii centrafricani considerându-le foarte utile și luând în calcul cumpărarea unor astfel de aparate.³⁷

În ultima zi a vizitei, delegația română a fost primită de Jean Bedel Bokassa, președintele Republicii Africa Centrală, care le-a mulțumit pentru participarea la festivitățile organizate cu ocazia zilei naționale a statului său și a înmănat o scrisoare privată adresată ”fratelui său mai mare”, Nicolae Ceaușescu.

În timpul acestei vizite a fost semnat și un protocol de cooperare între Ministerele de Interne ale celor două state, prin care partea română se angaja să ofere asistență în domeniul pregătirii cadrelor de poliție și securitate și să livreze tehnică operativă. Spre deosebire de proiectul redactat la București, documentul era alcătuit din patru capitole și 17 articole. Primul capitol cuprindea cinci articole și se referea la posibilitatea trimiterii unor specialiști români în Republica Africa Centrală care să instruiască polițiștii și cadrele de securitate din statul african. Astfel, se prevedea că acest lucru se putea realiza doar la solicitarea scrisă a reprezentanților

---

³³*Ibidem*, ff. 44-48

³⁴*Ibidem*, f. 71.

³⁵*Ibidem*, f. 123.

³⁶*Ibidem*, ff. 147-148.

³⁷*Ibidem*, f. 151.

statului african. Ministerul de Interne român se obliga să achite costul drumului de la București la Bangui, în timp ce partea centrafricană trebuia să asigure în mod gratuit locuințe pentru instructori și familiile lor. De asemenea, s-a stabilit ca aceștia din urmă să primească și o indemnizație lunară în valoare de 500 \$ americani.³⁸

Următorul capitol cuprindea articolele 6-8 care conțineau precizări despre primirea la specializare în România a unor cadre centrafricane. Conform acestora, oficialii români trebuiau să fie anunțați cu cel puțin trei luni înainte de sosirea africanilor. De asemenea, cursurile de specializare nu puteau dura mai mult de un an, iar cheltuielile urmau să fie suportate de Republica Africa Centrală. Niște prevederi interesante găsim la articolul 7 al protocolului, acestea referindu-se la comportamentul stagiatorilor centrafricani pe teritoriul României. Astfel se preciza: „*Pe timpul cât se găsesc pe teritoriul RSR cursanților le revin mai multe obligații: a. Să respecte pe toată durata studiilor regulamentele și programul de muncă al centrului în care se vor instrui; b. Să se conformeze instrucțiunilor date de șefii ierarhici ai centrului; c. Să nu divulge nimănui documente sau informații despre activitatea în cadrul cursului; d. Să se abțină la orice activitate care ar fi de natură să aducă prejudicii intereselor politice, economice, militare sau de altă natură statului român; e. Să nu exercite nicio altă activitate lucrativă sau politică în interiorul sau în exteriorul locului unde își desfășoară activitatea pe teritoriul țării gazdă.*”³⁹

Ultimele două capitole conțineau articolele 9-17 și se refereau la livrarea de către statul român a unor materiale și echipament de tehnică operativă în funcție de posibilitățile sale de producție. Livrarea, transportul și costurile urmau să fie stabilite la fața locului, în funcție de solicitările părții centrafricane. În final, la articolul 17, se menționa că Protocolul nu putea fi modificat decât cu acordul ambelor părți.⁴⁰

În concluzie anul 1972 a fost decisiv pentru evoluția ulterioară a relațiilor dintre România și Republica Africa Centrală, atunci fiind stabilite principalele direcții ale cooperării dintre cele două state. Astfel, pe plan economic cele mai importante înțelegeri au fost stabilite în timpul vizitei efectuate de Nicolae Ceaușescu în statul african, din luna martie. Surprinzător, între cele două țări au fost stabilite și relații în domeniul instituțiilor represive, partea centrafricană solicitând ajutorul României pentru a-și perfecționa sistemul de securitate și cadrele din poliție. Bazele acestei cooperări au fost negociate în timpul vizitelor reciproce sub acoperire ale miniștrilor de interne din cele două țări. Astfel, Luis Psimhis, cel care ocupa această funcție în statul african a vizitat România în luna iulie, ca simplu membru al unei delegații a partidului unic centrafrican, MESAN. Omologul său român, Ion Stănescu, a fost în Republica Africa Centrală în intervalul 29 noiembrie-5 decembrie, motivul oficial fiind de a participa la festivitățile organizate cu ocazia sărbătoririi zilei naționale a statului african.

BIBLIOGRAPHY

- 1. Arhiva CNSAS, Fond Documentar, Dosar nr. D 013134, vol. 17**
- 2. Arhivele Naționale Istorice Centrale- Fond Institutul Român pentru Relații Culturale cu Străinătatea, dosar nr. 34/1972;**

---

³⁸*Ibidem*, ff. 128-129.

³⁹*Ibidem*, f. 130.

⁴⁰ O copie a Protocolului se găsește în *Ibidem*, ff. 128-132.

-Fond Ministerul Comerțului Exterior și Cooperării Economice Internaționale, Direcția Import-Export, dosar nr. 77/ 1972-1973;

-Fond CC al PCR, Secția Relații Externe, dosare: 17/1972, 67/1972, 165/1972.

3. Prietenie, colaborare, solidaritate: vizita tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al PCR, președintele Consiliului de Stat al RSR în unele țări africane, București, Editura politică, 1972.

4. Lumea, săptămânal de politică externă (numere din anul 1972).

5. Popescu, Ovidiu, *Diplomat pe trei continente*, Editura România în Lume, București, 2007.

6. Ranteș, Bogdan-Iulian, *Considerations about the beginnings of bilateral relations between Romania and Central African Republic from 1968 to 1970*, în Boldea, Iulian (coord.), *Debates on globalization. Approaching national identity through intercultural dialogue- Section History and cultural mentalities*, "Arhipelag XXI" Press, Târgu-Mureș, 2015.

7. *România Liberă*, ziar (numere din anul 1972).

8. *Scântea*, ziar(numere din anul 1972).